

Σ. ΣΚΙΠΗ : ΟΙ ΤΣΙΓΓΑΝΘΕΟΙ

Ἡ πτώση ἐκείνου πού κατέχει μέσα στοὺς κύκλους τῆς ζωῆς μιὰ θέση ξεχωριστή, ἀποτυπώνει πάντα τὴ σφραγίδα τοῦ πάνου στὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ὅσο πλέον ξεχωριστή ἡ θέση πού κατέχει καὶ ὅσο τραγικώτερη εἶναι ἡ πτώση, τόσο μεγαλύτερη ἡ παραγόμενη ἐντύπωση. Ὅχι, βέβαια, ὅτι αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος θλίψη γιὰ τὴν κατάρπωση αὐτή, ἀφοῦ τότε μόνον θλίβεται ὅταν σκεφθεῖ, ὅτι ὁ πόνος τοῦ ἄλλου εἰμποροῦσε νὰ εἶναι καὶ πόνος δικός του, καὶ σὲ μερικές μεγάλες περιστάσεις ξεύρει ὁ θεατὴς ὅτι δὲν εἰμπορεῖ νὰ καταλάβει τὴ θέση τῶν προσώπων πού πάσχουν. Ἀπλοῦς παρατηρητής, βρίσκει ἓνα σημεῖο πραγματικὸ γιὰ νὰ στηρίξει στὴν πρωτόγονη ἐκδήλωση τῆς ἠθικῆς του συγκίνησης, τὰ συμπτώματα τῶν συμπαθητικῶν αἰσθημάτων του, καὶ χειροκροτεῖ μὲ ὅλη τὴν ἐνθουσιώδη αἰσθαντικότητα μικροῦ παιδιοῦ, διότι ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τῶν συμβόλων (γιατὶ μόνον ὑπὸ τὴν συμβολικὴν μορφήν ἀναπαραστήνουν τὸν κόσμον οἱ πρωτόγονες ἐντυπώσεις τῆς ψυχῆς μας) συγκινεῖ τὴν ἀφελῆ σκέψη τῶν λαῶν, ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἀπὼνα ψυχόρμητο μεγαλεῖο ξετρελλαίνεται μπροστὰ σ' ἓνα πρᾶγμα πραγματικὰ ὥραιο καὶ δυνατὸ, κ' αἰσθάνεται ὅλη τὴν ὑπεράφθον ἠθικὴ ἔξαψη πού τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ συλλάβει καὶ νὰ ὑποτάξει τὸ νόημα τῆς χαρούμενης ἐπιστήμης.

Ἡ μεταφυσικὴ, πού παρουσιάζεται ἀπὸ τὶς παναρχαῖες ἐποποιεῖς ὡς πρώτη ἐκδήλωση τῆς ἀσχημάτιστης πρωτόγονης ζωῆς εἶναι ἡ κρυμμένη ἐνέργεια μέσα στὸ πρωτόπλασμα τοῦ συμβόλου, μὲ τὸ ὁποῖον συγχίζεται πολλὲς φορὲς. Καὶ ἡ μεταφυσικὴ αὐτὴ, βοηθημένη ἀπὸ τὴν ἀμέσως ὑστερότερη φυσικὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου, ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότερη Ἑλληνικὴ σκέψη τὸ προαίσθημα τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων τῶν πραγμάτων, τῶν ἀπείρων καὶ ἀενάων μεταβολῶν πού συμβαίνουν μέσα στὴ φύση, τὸν ἐξακολοθητικὸν ἀγῶνα τοῦ νεωτέρου πρὸς τὸ παλαιότερον, τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ θεῖον.

Ἡ πάλη πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἡ πτώση τῶν θεῶν περισσότερον κάθε ἄλλον προξενοῦν ἐντύπωση. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ὄρφικο - ἐσχατολογικοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ὄρφικο - ραψωδικῆς θεογονίας, ἀπὸ μιὰ ἐποχὴ πού κάποι γνωρίζουμε σήμερα γι αὐτήν, ἀπὸ τότε, ἡ σύγκρουση τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἡ νίκη τοῦ ἐνὸς εἰς βλάβην τοῦ ἄλλου φανερῶνται ἀπλόχωρη καὶ δυνατὴ. Ὑστερότερα, ἡ πτώση αὐτὴ ἔγινε σύμφωνα μὲ ὀρισμένους κανόνες γιὰ νὰ ικανοποιήσει ὀρισμένους τάσεις ἰδανικῶν τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ νὰ ἐκφράσει ὀρισμένα σύμβολα. Γιατὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀλληγορία τῶν θεῶν μεταλλαγὼν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄμεση παρατήρηση τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀντικρύζει, ὅτι ἐκεῖνο πού ξεκινᾷ γιὰ τὴ ζωὴ, δανεῖται τὸ φῶς τοῦ ἀπ' ὅσα πεθαίνουν. Εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Προμηθέα, πού ὀδηγημένος ἀπὸ τὰ κρυφὰ νοήματα τῶν αἰωνίων ταλαντεύσεων τῆς «Μοίρας» προφῆτεψε ἀληθινά, τὴν τελικὴ λύση τῆς Ὀλύμπιας κωμωδίας πού θὰ παίζονταν μπροστὰ στὰ ἐκπληκτὰ μάτια τοῦ κόσμου, δίχως νὰ τοὺς φέροι τὸ φόβον καὶ τὸν ἔλεον

άλλά κάποιες πλατύτερες αντίληψεις για μία ζωή, που θα ήταν καλλίτερα να τη ζούσαν, αντίληψεις που παρέλυσαν γλήγορα, όπως τα νεύρα ύστερα από μία ήδονική υπερένταση, κ' έχαμήλωσαν τη σκέψη σ' ένα επίπεδο, όπου εκυριάρχησε κάθε ταπεινό και αδύνατο σπέρμα.

Είναι μοιραίοι, όλος αυτός ο αγώνας, που στηρίζεται στο άρχεγονο όνειρο να επαναλαμβάνεται κάθε τόσο, για να έχουμε την αδιάκοπη εξακολουθήση του είδους εκείνου της κυματώδους κ' αιώνιας μυστικιστικής άθυνασίας.

Θυμάμαι στά μελαγχολικά απομεσήμερα του Ρωμουνικού φθινόπωρου στον κάμπο, το πέραςμα των Ατσιγγανών, ανάμεσα στ' άλλα ευγενικά συντρίμματα των τρανών παραδόξων που αναθυμάται κανείς σε μία από εκείνες τις σπάνιες στιγμές, όπου αγκαλιάζουμε τη ζωή με όλη τη σοβαρότητα, ίσως, γιατί θα ποθούσαμε το έναντίον, και ξυπνάει μέσα μας σά μία προφητική σύλληψη της ζωικής σύνθεσης, ενώ το βλέμμα με την υπερφυσική δύναμη της διπλής αχτιδοβολίας του κυττάζει τα πράγματα στη δυαδική υπόστασή τους, τη συγκεκριμένη και μεταφορική, και συλλαμβάνει όλη την τραγικότητα των αντιφάσεων.

Το πέρασμά τους στις σκονισμένες στράτες, τις γυναίκες και τα παιδιά πάνου στά κάρρα με την ψάθινη στέγη είχε κάτι το όνειρώδες σαν το μυστήριο, το ασύλληπτο σαν την όπτασία, το εκπληκτικό σαν το θαύμα.

Συνεσταλμένοι μαζί και υπερήφανοι, πλημμυρισμένοι από εγωισμό και πλούσιοι από καταφρόνια και μίσος για μās, χαμηλώνουν το βλέμμα σε όλα τα πράγματα και αναγκάζουν τη φύση να τους φανερώσει όλες τις δυνάμεις της και τα βαθύτερα μυστήρια της. Την βιάζουν, όλα τα κρύφια και τ' άορατα να τα τοποθετήσει στη σφαίρα του φωτός και του όρατου και ό,τι γίνεται όρατο το μεταφράζουν σε μελωδία. Και τότε έκστατικοί, σαν όνειρομάντιδες, εκφράζονται εκείνο που συμβαίνει μέσα στην εσωτερική θέση της φύσης και όρχονται σ' ένα σύνθετο ρυθμό από εκπληξη και χαρά για ό,τι μαθαίνουν. Και αυτός ο ρυθμός των κινήσεων, έχει μία νοημοσύνη υπερκόσμου και λατταριστή, μία έξαψη άπειρώς θριαμβευτική. Η μελωδία, δεμένη σφιχτά με την οργιαστική έλξη του όρχητικού ρυθμού, δημιουργούνε μία φωτεινή σφαίρα, που μοιράζεται σε χιλιάδες μικρότερες σφαίρες από ιδέες και εικόνες. Νομίζει κανείς, στην αρχή, ότι έχει μπρός στά μάτια του μία μελαγχολική όπτασία, αλλά σιγά σιγά τινάζει πάνωθι του το όνειρο και βλέπει, να συμπυκνώνεται πραγματικότερη, γι' αυτό και πλέον ήρωική, μία ζωή νέα, δίχως άναστολές, ώστε να δύναται ή θέλησή μας ελεύθερη να ξανοίξει ένα δρόμο γεμάτο απόλαυση ευγενική, που τελειώνει αναγκαιώς σε μία ωραία καταστροφή.

Τότε, μπροστά σε φύσεις παρόμοιες ξεμαθαίνουμε εκείνο που διδαχθήκαμε, το μέτρο των κινήματων της ζωής που εφυλάγαμε καλλίτερα από κάθε τι άλλο, με όλη την άταβιστική λύπη που αισθανόμεθα, όμως, το αφήνουμε και πέφτει από τα χέρια μας, ό,τι έθεωρούσαμε ήθικό, έπομένως, και νόμιμο, ό,τι έπιστεύαμε ασάλευτο, όλα αρχίζουν να κλονίζονται, δέν έιμπορούμε να άναγνωρίσουμε πλέον τη σημασία των παλαιών χρωμάτων, όλη ή ίσορροπία της ζωής που έσυνθηθίσαμε να ζούμε έξυτελιίζεται, κάθε τι μιλάει γλώσσα

ἀσυνήθιστη φανερώνοντας νέους διανοητικούς κόσμους καὶ ὅλοι ἐμεῖς βρισκόμεθα σὲ μιὰ κατάσταση ἔκστασης καὶ τρόμου καὶ μᾶς ἔρχεται ν' ἀντιτάξουμε σὲ αὐτὸ τὸ ἀσυνήθιστο φαινόμενο τὴν ἐκμηδένιση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὑπάρχουνε στιγμές, ὅπου ἀντίκρου σὲ τέτοια θεάματα, μεταμορφωμένοι σὲ πλάσματα τραγικά, ἀναρωτιόμαστε μήπως ἡ ἡθικὴ δύναμις τῆς ἀριστοκρατικῆς Κοινοτήτας, ποθεῖ, μολονότι φοβάται νὰ συντύχει γιὰ μιὰ φορὰ τοῦλάχιστο στὸν κατηφορικὸ τῆς δρόμο τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸ τῆς, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ εἰμποροῦσε νὰ διασκεδάσει, γιὰτι θὰ εὑρίσκει στὴ μεγαλοπρέπειά του, κάτι τὸ ἀνῆθικο. Γι' αὐτὸ, ἴσως, αἰσθανόμεθα ἀπέναντι σ' αὐτὲς τὶς χαριτωμένες σατανικὲς φύσεις, ἕνα φόβο ἱερό, ἴσως, ἐπειδὴ νομίζουμε ὅτι μᾶς φανερώνουν ὅχι πλέον εἰδωλα φευγαλέα, ἀλλὰ τὸν πραγματικὸν δρόμο πού μᾶς ὑπολείπεται νὰ περάσουμε δείχνοντάς μας ὅλη τὴ μάταιη προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων ὄντων στὸ ἀνέβασμα τῶν διάφανων κορυφῶν, ὅπου θαρροῦμε ὅτι πνέει ἕνα πνεῦμα γαλήνιο καὶ γεμᾶτο χαρᾶ. Φοβούμεθα, γιὰτι ἔχουμε τὴ βεβαιότητα, ὅτι δὲν εἴμεθα τόσον ἡρωϊκοὶ γιὰ νὰ ζήσουμε ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν τελικὴ προσπάθεια ἀφοῦ πάντοτε μᾶς διαφεύγει ἡ ὀριστικὴ νίκη τῶν σχεδίων πού ὀνειρεύεται ἡ ἀνθρώπινη σκέψη. Κ' ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὑπέρτερη ἐκδήλωση τῆς Τσιγγάνικης φύσης πού μεταγγίζεται μὲ τὴ θαυμασιότερη μεταδοτικότητά στὴ δική μας φύση σὰν ἕνας ἀκατάβλητος Δισταγμός, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγαλυνοῦ ἐπισκόπηση τῆς ζωῆς, ὅπου γινόμεθα δυνατοὶ ἐναντίον τῆς προηγουμένης δυνάμεως μας καὶ βλέπουμε ὅλη τὴν κατὰπτωση τοῦ ἀγῶνα μας, τὴν ὑπεράνθρωπη σημασία πού ἐδώσαμε στὴ νίκη· μᾶς καταλαμβάνει ὁ πόθος νὰ ἐγκαταλείψουμε τὶς χιονισμένες ψηλωσιές, ἀποφεύγοντας τ' ἀξεπλήρωτα χρέη καὶ τὴν ἀδιάκοπη ζωϊκὴ ἔνταση, γιὰ τὴν τρυφερὴ λαχτάρα τῆς γῆς, τὴν φαινομενικὰ κοινὴ εὐτυχία.

Εἶναι καιρὸς, ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ τὸ συνθετικὸ νόημα πού μᾶς δίνει ἡ διπλὴ φύση τῶν «Τσιγγανόθεων» τοῦ κ. Σκίπη, νὰ εἰσχωρήσουμε στὸ ἔργο γιὰ νὰ ἰδοῦμε τί ἐργασία ἔγινε.

Πολλὲς φορὲς ἐσέκφθηκα, γιὰτι ὁ ποιητὴς μεταχειρίστηκε τὴν πτώση τῶν Ὀλυμπίων, καὶ τί θέλουν ἐκεῖ μέσα οἱ Τσιγγανοί. Ἀλλὰ σὲ ὅσα ρωτήματα ὑπέβαλα στὸν ἑαυτὸ μου ἡ ἀδύνατη σκέψη μου δὲν εἰμποροῦσε νὰ συμφωνήσῃ ὅτι αὐτὸ ἡ ἐκεῖνο παραδέχτηκε. Γι' αὐτὸ στὸ ὕστερο, δέχτηκα ὅτι καμμιά ἀντίληψη τῆς ζωῆς δὲν τὸν ἀνάγκασε νὰ πάρῃ τὸ θέμα αὐτό. Εἰμποροῦσε νὰναὶ αὐτὸ καθὼς καὶ ἕνα ἄλλο ὁποιοδήποτε θέμα. Τὸ προτίμησε ἴσως, γιὰτι ἐπεισοδιακῶς εἶταν ἐνδιαφέρον χωρὶς νὰ λογαριάζει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τί ἀποτελέσματα εἰμποροῦσε νὰ ἔχει ἡ πτώση τῶν Ὀλυμπίων μέσα σὲ μιὰ νεότητα βουτηγμένη στὸ Χριστιανισμό— καὶ σὲ τί Χριστιανισμό καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἐπιπόλαιη μελέτη τῆς Τσιγγάνικης φύσης. Καὶ ὅχι μόνον, ἔτσι, καθὼς εἶταν ἀπαράσκευος, ἀπέτυχε στὴ σύλληψη, ἀλλὰ καὶ στίς λεπτομέρειες παρουσιάζει τὴν ἴδια ἀδυναμία. Οἱ θεοὶ τοῦ ὑποφέρουν, ὅχι πλέον σὰν θεοὶ ἀλλ' οὔτε ὥς ἄνθρωποι. Πρέπει, γιὰ νὰ σταματήσουμε στὸ ἀνθρώπινο ἐπίπεδο, ὅταν ἡ βία τῶν νόμων τῆς ζωῆς, μᾶς προκαλεῖ καὶ ζητᾶ νὰ μᾶς καταβάλλει, νὰ ἐπεμβαίνει ἡ αὐθόπαρχη βιοτικὴ ὁρμὴ καὶ ν' ἀντιδρᾷ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς. Ὅχι βέβαια, ὅτι θὰ λείψει ὁ πόνος, ἀλλ' αὐτὴ τὴν κραυγὴ τοῦ πόνου νὰ προσπαθοῦμε νὰ τὴ στρέφουμε σὲ περηφάνεια καὶ μῖσος πού καταλήγουν σὲ μιὰ ἀπέραντη καλωσύνη—ἡ

ψυχή νά φωτίζει τόν πόνο.—γιατί δέν ὑπάρχει θαυμασιότερο πρᾶγμα ἀπό τόν πόνο πού εἶναι γεμάτος σκέψη.

Ἄν λοιπόν, στέκουμε ἐκστατικοί μπροστά στόν ἄνθρωπο τῇ στιγμή πού τόν καταβάλλει κάποια βία ἐξωτερική καί μέσα στό παράπονό του, στή θλιβερή θέα τῆς εἰμαρμένης του, συλλαμβάνουμε τήν περηφάνεια τῆς συνείδησης τοῦ δυνατοῦ, ὅ,τι στεφανώνει τόν ἄκρικο πόνο καί μᾶς κάνει νά αἰσθανόμεθα βαθύτερα καί ὀραϊότερα τή θετική ἐξέλιξη τῆς ζωῆς, πόσο μάλιστα, πρέπει νά ζητάμε κάτι πολύ δυνατότερο ἀπό τό θεῖον, εἰς τό ὁποῖον συνηθίσαμε γά μεταβιβάζουμε σέ μεγαλύτερη κλίμακα τὰ δικά μας συναισθήματα.

Κι' ὅμως, ὅπως τόν Ἀπόλλωνα τοῦ κ. Σκίτη, ἔτσι, καί τόν Δία τοῦ τόν καταβάλλει ἡ μελαγχολία. Ὅλες τίς συγκινήσεις, καί τοὺς συλλογισμούς, ὅλα τὰ ὄνειρα καί ὅλη τήν ὁρμή τῆς ψυχῆς του καί ὅλη τή δράση τῆς σκέψης του, τὰ συναθροίζει ὁ ποιητής καί τὰ ταξινομεῖ γιά νά ἐτοιμάσει ὄχι βέβαια τό «ὑπέροχον» σέ οποιαδήποτε μορφή κι' ἂν ἤθελε νά τό παρουσιάσει, ἀλλά μιά ἀπλή παράκληση, γεροντική, τοῦ Δία στόν καυκάσιον ἥρωα νά τοῦ στείλει τό θάνατο. Ἐνῶ, ἐμεῖς, θά περιμέναμε νά τόν ἴδουμε νά πλανιέται ἀνάμεσα στίς βαθυές σκέψεις καί στὰ πολυσύνθετα θεάματα πού θυμίζουν σέ ὅ,τι ζεῖ τήν τελική του ὑποχρέωση καί τό ἐτοιμάζουν, σά μέσα σ' ἓνα καθαρήριο, γιά νά ξεπερῶσει τὰ ὕστερα χρέη, θά περιμέναμε νά πάσχει γαλήνια κάτω ἀπό τό Νόμο τῆς Ὀδύνης γιά νά μεταμορφωθεί καί νά ἔρθει πλησιέστερα στὰ ὄντα πού τὰ συνέλαβεν ἡ γυναικα καί νά εἶπει στόν κόσμο θαρρετά, ἔρχομαι σιμά σας ὄχι πλέον σάν θεός σας ἀλλ' ὅμοιος σας μεταμορφωμένος ἀπό τόν ἅγιο πόνο, ἀφοῦ ἔζησα ὅλη τή δύναμη τοῦ ὀραίου, ὄχι πλέον σάν θρησκεία, ἀλλά σάν ζωή πλατειά, μαρτυρική, ἀξιοσέβαστη, γι' αὐτό, ἴσως, καί ἀπολύτως τραγική.

Ὁ χαρούμενος αὐτός γυρισμός τῆς θείας φύσης τοῦ ἀνθρώπου, πού ἔρχεται σάν ἐπιβεβαίωση τῆς ζωῆς μας, ὕστερα ἀπό μιά σειρά προβληματικῶν συλλογισμῶν καί ὕστερα ἀπό μιά γερή ἀπόκτηση θάρρους, κάμνει τόν ἄνθρωπο ν' ἀγαπήσει τή ζωή στήν πραγματικότερη μορφή της, νά γίνει ἀπό ἀνάγκη πραγματικότερος καί ἡ χαρά πού θά αἰσθανθεῖ μπροστά στίς νέες αἰσθητικές ὁρμές, θά τόν παρηγορήσει γιά τή συμφορά πού ἐσώριασαν ἐπάνω του οἱ ἀποστρεβλωτικές συγκινήσεις τῶν ἡθικῶν ἐννοιῶν.

Τήν ἴδια τύχη μέ τοὺς θεοὺς εὗρηκε καί ἡ ἰδέα τῶν Ἀστίγγανων. Τοὺς βλέπουμε ταπεινωμένους, ἔρμαια τοῦ πρώτου σύννεφου, ἔχει πού θά περιμέναμε, ὄχι βέβαια, νά μᾶς ξεφωνήσουν λόγους καί προφητικούς, γιατί τότε ἀλλοίμονο! ἀλλά κατ' ἐξοχήν ἀνθρώπους νά πλησιάσουν τήν ψυχή τῆς ἀριστοκρατικῆς Κοινότητος πού ἀνάφερα παραπάνω, καί νά ρωτήσουν πού βρισκόμεθα ἐμεῖς πού ὑποφέρουμε σάν καί δαύτους. Νά μᾶς παρατηρήσουν στό μέτωπο καλά, καί νά μᾶς γνωρίσουν στό ὅ,τι σφραγίδα τῆς εὐτυχίας μας θά παρομοιάζει μέ τή δική τους εὐτυχία, τό μέτρο τοῦ πόνου μας νά τοὺς φανερώσει τή χαρά μας καί νά μᾶς γνωρίσουν ἀπό τήν ἐντύπωση πού θά προξενήσει ἐπάνω μας ἡ παρηγορία πού θά μᾶς φέρουν.

Αὕτη, μοῦ φαίνεται, ὅτι ἔπρεπε νά εἶναι ἡ Τσιγγάνικη φωνή τῆς Τέχνης τοῦ κ. Σκίτη νά μᾶς φέρνει, δηλαδή, ἀνάμεσα ἀπό μιά ἐπαναληπτική σειρά συναισθημάτων σ' ἓνα ἄλλο κόσμος, κ' ἔχει πέρα, μπροστά στό Φῶς καί τήν Ἀγάπην, νά μᾶς ὑποβάλλει σ' ἓνα μεγάλο καθαρό τό μυστηριώδικο καί ἐλεητικό χέρι τοῦ τέχνη. Κάτι παρόμοιο μέ τὰ μυστήρια τῆς Ἑλευ-

σίνες, όπου, ύστερα από την περιδιάβαση του ανθρώπου σε μία διαδοχική σειρά σκοτεινών έντυπώσεων, που εικονίζονταν ή αφήρημένη ουσία της ζωής —ή ήθικη φύση— και όπου ο κατηχούμενος έβιάζετο να εγκαταλείψει την ψυχή του σ' ένα είδος φοβερού ιδεαλισμού, έφθανε τελευταία καταβλημένος, ίσως, κατάντικρυ στο σύμβολο που κλείνει μέσα του την άρμονία της συγκοιμμένης ζωής— την ανήθικη φύση.

Άλλά, ή ποίηση του κ. Σκίπη δεν είμπορεί να δώσει το ζητούμενο, γιατί μόλις έχει συλλάβει το φιλοσοφικό σπέρμα. Ο στίχος του είναι μάλλον μία κατάσταση ψυχής παρά ένα διανοητικό φαινόμενο. Του λείπει ή κυρίαρχη ιδέα, και όταν δεν υπάρχει αυτή σ' ένα έργο, είναι αδύνατο στον τεχνίτη να προχωρήσει σταθερά για να προβεί από τα αισθήματα, τις επιθυμίες, και τις έντυπώσεις, που βρίσκονται αναλυμένα μέσα του, στην ολική σύνθεση. Είναι ή στιγμή, ακριβώς, όπου ο δημιουργός επιβάλλει στην έσωτερική διαίρεση, να χρησιμοποιήσει όλες τις δυνάμεις της ψυχής του. Γίνεται, δηλαδή, μία εργασία από την περιφέρεια προς το κέντρο.

Ο κ. Σκίπης, όμως, συνέβηκε να γεννηθεί μ' ένα σύνολον από αξίες, που βρίσκονται άπροσδιόριστες μέσα του και παρουσιάζεται σήμερο σε μία μορφή συγχισμένη, έπειδή μεταφράζει ακόμα τις γύρω του έντυπώσεις, και δέχεται την έξωτερική πίεση των φαινομένων της ζωής, δίχως να την ισορροπεί με μία δυνατή διανοητική προσπάθεια. Πιστεύω, ότι, σιγά σιγά θά επιβάλλει στον έαυτό του ν' αποκαλύψει και να μεταμορφώσει την γύρω κατάσταση της φύσης και τότε θά συμβεί ότι λίγο λίγο θά συντελείται μία έσωτερική ανάλυση, που θά διακρίνει καθαρά τη δύναμη της έσωτερικής δράσης και τότε αντί να είναι απλώς ο δέκτης των έξωτερικών έντυπώσεων, θά είναι δημιουργός, θά κατορθώνει να ανακαλύπτει και να βάνει σε τάξη τις αξίες που είχαν χαμένες μέσα στο συγχισμένο σύνολο.

Άποτέλεσμα αυτής της ψυχολογικής κατάστασης του κ. Σκίπη είναι ή έλλειψη ένότητας την έντύπωση, ή έλλειψη συνολικού άποτελέσματος, που παρατηρείται στους «Τσιγγανόθεους» σε τέτοιο σημείο, ώστε, να νομίζει κανείς ότι διαβάζει μία συλλογή από λυρικά τραγούδια, που εκτός της μορφής, δόν έχον καμιά έσωτερική σχέση άναμεταξύ τους.

Τά κενά που βλέπει ο θεατής είναι άποτέλεσμα ενός υπερβολικού υποκειμενισμού. Ο κ. Σκίπης μέσα του συμπληρώνει αυτά τά κενά, κ' έτσι, αναπαράστανει στα μάτια του το έργο συνολικό, ενώ έμεις πραγματικώς δεν είμπορούμε να βλέπουμε κάτι στο προηγούμενο για να εύρει τη συνέχεια του άναγκαίως στο έπόμενο. Έπειδή, το νόημα σταματά άπτότομα και τελειώς, δεν άφίνει καμιά λαθραία συνέχεια, ούτως ώστε να διευθυνθούμε στο άκόλουθο άσφαλώς.

Θυμάμαι που είδα κάποτε στον τοίχο μιās Αιγυπτιακής Νεκρόπολης δυο καλογραμμένες, όποσδήποτε, παραστάσεις. Έδωθε μία γυναίκα στεφανώνει ένα δαμάλι και το έτοιμάζει για θυσία, παρέκει, βλέπουμε το δαμάλι άνάσκειλα με την κοιλιά άνοιγμένη. Και άμέσως, άθελα, το μάτι από τη στιγμή του στεφανώματος βλέπει, όχι πλέον σε σημεία, αλλά σε μυστικές έντυπώσεις, όλη την τελετή της θυσίας να προχωρεί στο ιερό, άκούει, είμπορούμε να πούμε, τους ψαλμούς, τον ύμνο, που άνατείνει ή μυστικιστική ζωή των γύρω ανθρώπων, βλέπει το κοφτερό μαχαίρι που καίει τά μάτια, ώσπου φθάνουμε στο σφαγμένο δαμάλι. Άμέσως, σά να είταν το φυσικότερο πράγμα, έσυλλάβαμε την έντύπωση ενός άρτιου συνδετικού κρίκου, που μάς

δένει από τὸ προηγούμενο νόημα τῆς ἀποτελεσματικῆς τέχνης στὸ ἀμέσως ἀκόλουθο. Πράγμα, πού, θὰ τὸ ὁμολογήσουμε, ὅτι δὲν συμβαίνει μὲ τοὺς «Τσιγγανόθεους» τοῦ κ. Σκίπη.

Ἐγὼ θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ κατορθώσει ν' ἀρνηθεῖ κάπως τὸ ἄμετρο ἐγὼ του, γιατί ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατ' ἐπιφάνεια σκλαβιά θὰ ἔβγει ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία, ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ ἓνα τόσο μεγάλο κατόρθωμα θὰ εἰσπορέσει νὰ ἐξαπλωθεῖ μέσα στὴ ζωὴ δυνατώτερος καὶ πλέον συγκεραττός. Καὶ τότε, ἀντὶ νὰ λαμβάνει τὸν τύπο ποῦ τοῦ χρειάζεται σὲ μιὰ σφαῖρα περιορισμένη θὰ προτιμᾷ νὰ ρίχνει τὸ βλέμμα του στὰ δίχως τέλος κυματισμάτα τῆς Αἰωνιότητος καὶ θὰ περιλαμβάνει ἀσυναίσθητως ὅλα τὰ πράγματα.

Ὑστερα, ἀπὸ ἓνα τέτοιο βλέμμα, θὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σφαλῇ τὰ μάτια του καὶ θ' ἀντικρῶσει τὴν ποίησιν ἀγνή σάν τὴν ἐρωτεμένη γυναῖκα, πού ἔφθασεν ἡ καλλονὴ τῆς στὸ τελειότερο σημεῖο καὶ ἀπλώνει χαμογελώντας ἐκστατικά, στὴ συνταραγμένη ἀπὸ τὰ γονιμοποιητικὰ ἔνστικτα ματιά τοῦ ἄντρα τῆς, ὅλες τὶς ἀξετίμητες καμπύλες τῶν θησαυρῶν τῆς.

Ἵσως, νὰ βρεθοῦμε ξαφνικά σὲ μιὰ τέτοια εὐτυχισμένη στιγμή ἀγνότητος γιατί μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ κ. Σκίπης ἔχει ὅλη τὴν εὐθυμὴ ἔνταση νὰ ξεχυθεῖ μέσα στὸ ὥραϊον καὶ δὲν μοιάζει ἐκείνους πού βγαίνουν σὲ ἀναζήτησιν τῆς ἀλήθειας καὶ μελετοῦνε μονάχα τὸ σκελετὸ τῆς ζωῆς καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοὺς ἀγγίζει καμμιὰ ὑπέροχη ἔμπνευση, καμμιὰ σκέψη ἡδονικὴ, καί, μένουν τυφλοὶ μπροστὰ στὴ λαχταριστὴ κι' ἐναρμόνια σάρκα πού σπαράζει γόνιμη, γεμάτῃ αἷμα καὶ ὁμορφιά πού ξετρελλαίνει. Δὲν μοιάζει ἐκείνους πού μετροῦν μὲ τὸ διαβήτη τὴν Ἀρμονία καὶ μᾶς παρουσιάζουν τὸ Ὁραῖο σὲ μιὰ δειλὴ παράσταση ἀπὸ ἀριθμοὺς ἔρτιους καὶ περιττοὺς, ἐνῶ ἀποσυνθέτουν τὸ παγκόσμιο νόημα τῆς ζωῆς, σκοτώνοντας κάθε σπέρμα πραγματικότητος πού εἶναι ἀχόρταγη γιὰ χρώματα, ἤχους, μορφές καὶ γίνονται οἱ ἴδιοι νεκροθάφται τῆς ἔγνομης ψυχῆς τους χωρὶς νὰ σκεφθοῦν καθόλου μὲ πολὺ κριτήριο θάβρουν τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὶ θάρρος καταφεύγουνε στὸν ὥραιον ὁκτώγωνο ἰδεαλισμό.

Χρειαζόμεθα ἓνα βάλαμο γιὰ τοὺς πόνους τῆς σημερινῆς ζωῆς, καὶ τί μᾶς ἐνδιαφέρει γιὰ τὸ φῶς τῆς αὔριον, ἀφοῦ γνωρίζουμε ὅτι ἡ ζωὴ μοιάζει τὸ ρόδο, πού τὴ στιγμή ὅπου λάμπει ἀπ' ὁμορφιά ξεφυλλίζεται, τὸν καρπὸ πού εἶναι γλυκύτατος ὅταν ὀριμάζει καὶ πέφτει βαρυνὰ ἀπὸ τοὺς κυρτωμένους κλώνους καὶ ἀποσυντίθεται μέσα στὰ σκούπιδά, τὴ γυναῖκα πού ἀρχίζει νὰ γεράζει ἀκριβῶς τὴ στιγμή ὅπου ἡ πλαστικότης τῶν γραμμῶν τὶς πλησιάζει τὸ τέλειο, καὶ τὴν ξεχνάμε μαζὺ μὲ τ' ἄλλα ἄχρηστα πράγματα. Νά, πῶς ἐγκαταλείπουμε κουρέλλι, κουρέλλι τὸ θλιβερό μανδύα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ὑπολείπεται μιὰ μεγάλη χαρὰ γιὰ ἐκείνους πού βλέπουν τὸ ὥραϊον— ἡ ἀγάπη τοῦ ἡλίου—καὶ μιὰ μεγάλη εὐτυχία γιὰ τὴν ὀρμὴ τῆς νεότητος— ἡ γυναῖκα— ἃς τ' ἀπολαύσουμε, κι' ἂν θέλουμε κάποτε, ἃς μεταφέρουμε, σὲ νοήμονα σημεῖα τὶς ὑπέροχες ἐντυπώσεις πού μᾶς δίνει ἡ αἰωνία ὁμορφιά τῆς χαρᾶς. Ἔτσι, καὶ θὰ ζήσουμε στὴ διάπλασθι ζωὴ, καὶ ἀνεπαίσθητως θὰ δώσουμε ἔργα ὅσο τὸ δυνατό τελειότερα καὶ μήπως θὰ εἶναι μικρότερος ὁ ἥρωϊσμός μας, ὅταν φθειρόμεθα ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἐναντίον τῆς φθορᾶς πού γνωρίζουμε ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη καὶ γι' αὐτὸ τραγικότερη, προτάσσουμε σχεδὸν ἀμέριμνα τὰ ὥραϊα γλέντια τῆς νεότητος.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΖΕΡΒΟΣ